

نقدنامه کتاب در جهان اسلام [۲]

The Muslim world book Review, 25. 1, 2004

در شماره ۸۵ - ۸۶ کتاب ماه دین شماره ۳ جلد ۲۴ فصلنامه The Muslim world book Review معرفی شد، این مقاله در حقیقت به دنبال معرفی سلسله شماره های فصلنامه فوق تقدیم می شود. برای اطلاع بیشتر از فعالیت های بنیاد اسلامی (The Islamic Foundation) ناشر نقدنامه کتاب در جهان اسلام به شماره ۸۵ - ۸۶ کتاب ماه دین مراجعه گردد.

• حسین مطیعی امین

مقاله بررسی کتاب:

کریستین ون گورد در کتابش می گوید مسیحیان می توانند با مسلمانان گفت و گو کنند و باید این گفت و گوها دنبال شود وی برای آغاز بحث از سؤالات زیر آغاز می کند: انجام گفت و گو چگونه است؟ به نقل از مؤلف این گفت و گو می تواند سؤال از اساس های دینی باشد. اول آن که خدا کیست؟ این سؤال هم در سنت اسلامی است و هم در سنت مسیحیت. گورد با تأکید بر اختلافات تاریخی میان مسلمانان و مسیحیان در صدد ارائه تصور خداوند در اسلام - مسیحیت است که بر پایه های سنت های هر دو دین پذیرفته شده است. نویسنده در روند تحقیق خود از مباحث کلامی مکاتب اشعری و معتزله سود می جوید. شاید یکی از اشکالات این تحقیق اشاره نکردن به مکاتب دیگر اسلامی است. سرانجام نویسنده به نقش عیسی مسیح در اندیشه های صوفیانه می پردازد.

مسیحیت، اسلام و دیگر مذاهب از عدم اختلاف تا ادراک صحیح کتاب های بررسی شده در این مقاله عبارت اند از:

۱- بی خدا اما خدا (لا اله الا الله): روشی برای گفت و گو میان مسلمانان و مسیحیان درباره ذات خداوند، نوشته کریستین ون گورد. نیویورک، اوربیس، ۲۰۰۳، ۲۰۴ ص ۲

۲- اسلام، مسیحیت و غرب: تاریخی معضل، نوشته رولین آرمور، نیویورک، اوربیس، ۲۰۰۳، ۱۹۷ ص ۲

۳- تسامح و تساهل در اسلام: روابط درون اعتقادی در سنت اسلامی، نوشته یوحنا فردمن، انتشارات دانشگاه کمبریج، ۲۰۰۳، ۲۳۵ ص ۴

۴- مسلمانان و دیگران: پیوندها در متن، نوشته یاکوز واردنبرگ، بریل و والتر دیگوتیر، ۲۰۰۳، ۵۱۹ ص ۵

۵- اسناد در گفت و گو: مطالعات مسلمانان و مسیحیان در باره کتاب مقدس و قرآن، نوشته مایکل ایگریو. چرچ هاوس، ۲۰۰۴، ۱۵۴ ص ۶

در این مقاله مؤلف می گوشت تا راه های گفت و گوی بین ادیان اسلام، مسیحیت و یهودیت را باز نماید. وی معتقد است که هر پنج کتاب بر آن اند تا اندیشه های الهیاتی و روحانی مورد توافق هر سه دین را راه گشایش گفت و گو معرفی کنند.

علی رغم ون گورد که حوادث اولیه تاریخی مشترک بین اسلام و مسیحیت را مظنون و نامشکوف و صف می کند، رولین آرمور در اسلام، مسیحیت و غرب به تاریخ این دودین می پردازد و بر خلاف ون گورد که رهیافت الهیاتی دارد، به تاریخ اسلام و غرب از دیدگاه تاریخی نگاه می کند. آرمور در چهارده فصل کتاب خود از دیدگاه غربیان به تاریخ مدرن اسلام از قرن هشتم میلادی تا حال حاضر می پردازد. وی، مانند بسیاری از نویسندگان در این موضوع، با تأکید بر چگونگی دریافت مسیحیان

الهیاتی و فقهی سنجید». اصول‌گرایان اسلامی و غربی نیز اشتباهی مشابه دارند و آن این است که صرفاً به تاریخ مراجعه می‌کنند.

چنین تصور می‌کنم که هرگونه بحث از دیدگاه مسلمانان و ادیان دیگر عمدتاً به متن فقهی و باز یافت‌های اجتماعی و الهیاتی وابسته است و اردنبرگ در کتاب خود مسلمانان و دیگران: پیوندها در متن می‌کوشد تا جنبه‌های مختلف را نشان دهد. مطالعات و اردنبرگ شمار زیادی از منابع و توصیف‌های خوبی از چگونگی به وجود آمدن دیدگاه مسلمانان و تعامل با جوامع مذهبی و فرهنگ‌های گوناگون ارائه کرده است و برخلاف کتاب‌های دیگر که در بالا بدان‌ها اشاره شد صرفاً به الهیات و فقه اکتفا نکرده و موفقیت وی در آن است که از اهمیت تاریخ اجتماعی نکاسته است. و اردنبرگ در شش بخش و نوزده فصل شمار زیادی از موضوعات، اشکال و دوره‌های تاریخی پیوند میان اسلام و دیگر ادیان را بررسی کرده است. بخش اول مرتبط با یهودیت، مسیحیت و اسلام است. نویسنده در این بخش متن تاریخی را بررسی کرده و سپس به وضع معاصر پرداخته است. بخش دوم رویارویی اسلام با ادیان دیگر است.

نویسنده این ادیان را تحلیل کرده است که شامل بت‌پرستی در مکه، یهود در مدینه و مسیحیان در شمال عربستان. بخش سوم در ادامه بخش دوم بر دیدگاه‌های مسلمانان درباره ادیان دیگر تأکید دارد. در این بخش با فهرست ادیان و جوامع دینی مسلمانان از آغاز اسلام تا سده نوزدهم مواجه ایم. از مطالعات و اردنبرگ برمی‌آید که ادامه حیات جوامع مختلف غیرمسلمان چه در داخل و چه در خارج سرزمین‌های اسلام برای مسلمانان بحران الهیاتی جدی داشته است. در سه بخش آخر کتاب، و اردنبرگ به دوران معاصر بازمی‌گردد. یعنی از سده نوزدهم تا حال به اقلیت‌های مسلمان در غرب جایگاه ویژه‌ای داده شده است و زندگی جوامع مسلمان در اروپا و امریکا بررسی شده است و تأثیر و تأثر فرهنگی آنها مورد مذاقه قرار گرفته است.

یکی از کتاب‌هایی که قدم‌های کوچکی در موضوع تاریخ برداشته کتاب اسناد در گفت‌وگو: مطالعات مسلمانان و مسیحیان درباره کتاب مقدس و قرآن است. این کتاب بر اساس کنفرانس دوحه (قطر، ۷ - ۹ آوریل ۲۰۰۳) است که به دنبال اولین کنفرانس که در لامبث پلاس (Lambeth Palace) در ژانویه ۲۰۰۲ در لندن برگزار شد. این کنفرانس به پیشنهاد امیر قطر و اسقف دکتر براون ویلیامز برگزار شد. در پیشگفتار کتاب شیخ حامد بن خلیفه ثانی (امیر قطر) می‌گوید: دو مسئله مهم است که باید در پی حل آن در جوامع مذهبی جهان باشیم. اول اتخاذ

غربی یا به عبارت دیگر چگونگی سوءفهم از اسلام و فرهنگ آن از دید غربی وارد بحث می‌شود. آرمور در این کتاب دیدگاه‌های تاریخی را که می‌تواند به غربیان معاصر یا سکولارهای مسیحی در دریافت اسلام و مسلمانان کمک کند شرح می‌دهد. وی حتی به کسانی که حوادث جهان اسلام را پی می‌گیرند نشان می‌دهد که نداشته‌هایشان بیشتر از داشته‌هایشان است. برای مثال آرمور نشان می‌دهد که دانسته‌های برنارد لوئیس چه اندازه می‌تواند نگاه غربیان نسبت به اسلام را تخریب کند. آرمور تاریخ نخستین اسلام و غرب و ادراک از اسلام را به عنوان چالش الهیاتی و کنش سیاسی پی می‌گیرد. وی نخستین مسیحیانی را که درباره اسلام و میراث آن پیامبرش نوشتند بررسی می‌کند و بعد چالش الهیاتی اسلام با مسیحیت در موضوع توحید و کفر، تثلیث مسیحیت را مطرح می‌کند. سپس عناصر مسیحیت در اسلام به عنوان منابع تاریخی کتاب مقدس مانند باکره بودن مریم، عیسی مسیح و این قبیل موضوعات و نکات اختلاف‌انگیز مسیحیت و اسلام مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. وی معتقد است که از سده نوزدهم به بعد دو مسئله استعمار و صهیونیسم مسلمانان را نسبت به غرب دچار سوءظن کرده است و غربیان نسبت به مسائل جاری اسلام اطلاعات کمی دارند.

تساهل و تسامح در اسلام اثر یوحنا فردمن، بر پنج موضوع محوری تکیه دارد، اسلام و همزیستی با ادیان دیگر؛ مفاهیم شرعی کفر و شرک؛ واجبات دین؛ عقاید بین دینی درباره ازدواج میان مسلمانان و اهل کتاب. اساس مطالعات فردمن بر فقه و حدیث است و دیدگاه چهار مکتب اهل سنت را مطرح نظر دارد. بحث اصلی فردمن فقه سنتی اسلام و تغییرات آن در فضای سیاسی اجتماعی مسلمانان است. وی می‌گوید: «هنگامی که اعتماد به نفس و قدرت جامعه مسلمان رو به افزایش و تثبیت است رفتارشان دوستانه‌تر است. این رفتار نیز نسبت به ادیان دیگر به همان نسبت افزایش می‌یابد». البته استثناهایی نیز وجود دارد مثلاً زمانی که مسلمانان در نخستین سال‌های بعثت در مکه و مدینه در اقلیت بودند و دوره جنگ‌های صلیبی که بیشتر جوامع مسلمان تحت حاکمیت مسیحیان قرار داشتند. آنچه تحقیقات فردمن را با خلل مواجه می‌کند آن است که وی در تحلیل تاریخی بر کتاب‌های فقهی و حدیثی تکیه می‌کند. به نظر نمی‌رسد که وی در تحلیل رفتار تاریخی مسلمانان موفق بوده باشد. در نتیجه در مفهوم تساهل و تسامح در جهان معاصر نیز نتایج نادرستی اتخاذ می‌کند. به نقل از کتاب و اردنبرگ «عناصر تسامح را می‌توان در هر تاریخی یافت و حتی می‌توان آن را با مباحث

ترجمه عبدالحلیم ترجمه‌ای فعل به فعل است و گاهی توضیحات مختصر و یادداشت‌های مفیدی ارائه کرده است. بیشتر توضیحات به مباحث زبان‌شناسی و تحلیل قواعد بازمی‌گردد. شاید یکی از ضعف‌های ترجمه عبدالحلیم نداشتن متن عربی قرآن به همراه ترجمه انگلیسی باشد.

● تفسیر اشراق المعانی، سید اقبال ظهیر، بنگلور، هند؛ اقرء و لقیئر تراست، ۲۰۰۲ - ۲۰۰۳.

از دهه ۱۹۸۰ ترجمه قرآن از زبان اردو به انگلیسی مورد توجه قرار گرفت. کاری از محمود الحسن و شبیر احمد عثمانی، ابوالکلام آزاد، احمد رضا خان بریلوی، سید مودودی، مفتی محمد شفیع و امین احسن اصلاحی شاهدان این توجه‌اند.

کتاب حاضر تلاشی ارزشمند در مسیر شناخت دریافت اندیشه‌های متفکران معاصر درباره تفسیر قرآن است. منابع اصلی سید اقبال، زمخشری، رازی، آلوشی و ابن کثیر و از معاصران رشید رضا، عبدالله یوسف علی، سید قطب، سید مودودی، عبدالمجید دریاباری، مفتی محمد شفیع و محمد اسد است. سید اقبال ظهیر، دو دریافت از تفسیر قرآن، یعنی کلاسیک و معاصر، را در یک جا گردآورده و اطلاعات جالبی از توازن این دو مفهوم ارائه کرده است.

● پیام قرآن برای بشریت. س. س. یو. تبریز. مظفرنگر، هند. شاه ولی‌الله آکادمی، ۲۰۰۳، ۱۴۹ ص.

این اثر در حقیقت برای کسانی نوشته شده است که توانایی خواندن متن عربی قرآن را ندارند. تبریز موضوعات مهم و مفاهیم قرآنی - انسانی را ارائه کرده است. کتاب دارای چهار بخش است: معرفی قرآن؛ الله خالق یکتا؛ پیامبران اله؛ و پیامبر قرآن برای بشریت.

● ضمائر القرآن (اردو)، ابوالنصر محمد خالدی، نیو دهلی، هند، مؤسسه شاه ولی‌الله، ۲۰۰۲، ۵۶۰ ص.

کتاب جنبه‌های مطالعات قرآنی را که محققان شبه قاره از آن غافل مانده‌اند بررسی می‌کند. خالدی سنت مطالعات قرآنی را با ترسیم تحقیقات سنتی بیان می‌کند. تحقیقاتی که از آثار شاه ولی‌الله دهلوی آغاز شد و در عرصه‌های مختلف در قرن دوازدهم توسط محمود الحسن، ابوالکلام آزاد، سید مودودی، عبدالمجید دریاباری، ابوالحسن علی ندوی و... بروز یافت. در این کتاب جنبه‌های لغت‌شناسی و صرف و نحو قرآن به صورتی محققانه ارائه شده است.

● شکل‌گیری سنت تفسیر کلاسیک: تفسیر قرآن تعالی (وفات

جوهر و اصل پیام ادیان بزرگ و انسجام الهیات آنها برای اجرای اهداف سیاسی است. دوم اجرای عدالت برای تمام ملیت‌ها. دکتر ویلیامز نیز می‌گوید: خواسته مسیحیان و مسلمانان برای گفت‌وگو با یکدیگر در حالی است که تفاوت‌های بین خود را تصدیق می‌کنند، مسیحیان مسیحی‌اند و مسلمانان مسلمان زیرا آنان حقیقت را حفظ می‌کنند و معتقدند که حقیقت است که حیات می‌بخشد. بعد از این مقدمه سیزده محقق مسیحی و هفت محقق مسلمان با تکیه بر برخی جنبه‌های کتاب مقدس و قرآن متن مقدس گفت‌وگوهای مسیحیت و مسلمانان را بررسی کرده‌اند.

در فصل اول به سؤال «کی»، «کجا»، «چگونه» و «با چه کسی» با خواندن متون مقدس پاسخ گفته شده است. در فصل دوم توصیه شده است که «گوش به خدا دهید و از متن مقدس بیاموزید». فصل سوم با عنوان «موراثت گذشته»، با تکیه بر متون مقدس درباره چالش‌های حاضر بحث می‌کند. آخرین فصل کتاب به سؤال از غیرمسیحیان (دیگر) بازمی‌گردد.

قرآن و تفسیر

● قرآن: ترجمه‌ای جدید، نوشته م. ا. س. عبدالحلیم، آکسفورد، چاپ دانشگاه آکسفورد، ۲۰۰۴، ۴۶۴ ص.

عبدالحلیم، استاد مطالعات اسلامی در مدرسه شرق و مطالعات افریقایی دانشگاه آکسفورد است. ترجمه وی از متن اصلی قرآن به زبانی ساده است. برای آن‌که به روانی ترجمه وی آگاهی بیشتری بیابیم به ترجمه آیه ۵۴ سوره الاسراء توجه نماییم:

ترجمه عبدالله یوسف علی:

it is your lord That Knoweth you best: if He please, He granteth you mercy, or if He Please, Punishment: we have not sent thee to be a disposer of Their affairs for them.

ترجمه عبدالحلیم:

your lord the most knowledge about all of you: If He Please, He will have mercy on you, and if He Please, He will Punish you. [Prophety] we did not send you to take charge of them.

است. این کتاب در موضوع نجوم بر مبنای محاسبات ریاضی است و اطلاعات ارزشمندی دربارهٔ یهودیان، مسیحیان، زرتشتیان و صابئین و فرق اصلی و مذاهب ارائه می‌دهد اما بحثی دربارهٔ متافیزیک آنها ندارد. به گفتهٔ م. س. خان که ناقد این کتاب در فصلنامهٔ نقدنامهٔ جهان اسلام است، این اثر مبنای درست تحقیقی ندارد و از منابع درجهٔ دو استفاده کرده است و متأسفانه سخن تازه‌ای دربارهٔ بیرونی ندارد (ص ۳۷).

● غزالی در موضوع اخلاق عملی (با توجه خاص به نصیحت الملوک وی)، نوشتهٔ نیک روسکیمان عبدالصمد، مؤسسهٔ اسلامی بین‌المللی اندیشه و تمدن اسلامی (ISTAC)، دانشگاه اسلامی بین‌المللی مالزی، کوالالاپور، ۲۰۰۳، ۱۱۳ ص. ۱۴

این کتاب اساساً مهم‌ترین پایان‌نامهٔ دکتری است که در مؤسسهٔ بین‌المللی اندیشه و تمدن اسلامی دفاع شده است و دارای دو هدف است. اول آن که رهیافت روشمند غزالی از اخلاق عملی چیست؛ دوم تطبیق مختصر با آثار هم‌عصران وی است. اساس این مطالعه پیرامون اخلاق عملی ارائه‌الگوی است که غزالی برای حکومت اسلامی برای دولت‌مردان ارائه داده است. مؤلف با توضیح سه مفهوم «تدبیر»، «اخلاق»، «ادب» اثر خود را آغاز می‌کند. در بخش بعدی به ادبیات عرب و فارسی سده‌های هشتم تا سیزدهم میلادی می‌پردازد و سپس به معرفی کتاب نصیحت الملوک و تحلیل آثار معاصران و تأثیر و تأثر آن می‌پردازد. ● حکمت ملاصدرا دربارهٔ اصالت و جود، نوشتهٔ مکاواتی موریس، کوالالاپور: مؤسسهٔ اسلامی بین‌المللی اندیشه و تمدن اسلامی، دانشگاه اسلامی بین‌المللی، ۲۰۰۳، ۱۱۳ ص. ۱۵

این اثر به بررسی نظریهٔ ملاصدرا دربارهٔ حکمت اصالت و جود می‌پردازد. دو بخش آخر کتاب پیرامون پیشینهٔ این حکمت بحث می‌کند و تاریخچه توسعهٔ بحث‌های اصالت و جود و اصالت ماهیت را مطرح می‌سازد.

اسلام در اروپا

● ظهور دوبارهٔ اسلام: نژادپرستی و بلاغت و فصاحت روزنامه‌های کثیرالانتشار بریتانیا (رهیافت بحث‌های علوم سیاسی، علوم اجتماعی و فرهنگ، جلد ۹). نوشتهٔ جان ا. ریچاردسون. آمستردام. جان بنزامین، ۲۰۰۴، ۲۶۲ ص. ۱۶

اثر ریچاردسون براساس مشاهدات عینی در صدد یافتن علل توسعهٔ ظهور و نموشبکه‌های اطلاع‌رسانی مسلمانان است. بخش

۱۱. نوشته و لید. ا. صالح؛ لیدن: بریل، ۲۰۰۴، ۲۶۷ ص. ۱۱

در این کتاب ولید صالح ظهور و نمو ثعالبی را در فضای سده پنجم مورد بررسی قرار داده است. وی معتقد است ثعالبی در شکل‌گیری تفسیر کلاسیک سنتی نقش بسیار مهمی داشته است و در این مسیر اهمیت ثعالبی را از طبری بیشتر می‌داند و می‌گوید: «کتاب من در صدد آن است که محورهای بسیار مهم سنت کلاسیکی را به اثبات برساند و آن تشکل نظام مند ثعالبی در تفسیر است که به یقین از تفسیر طبری به مراتب جلوتر و نظام مندتر است. تفسیر ثعالبی در حقیقت تنهٔ اصلی است که تفسیرهای سده‌های میانه از آن روید». (ص ۱۹۹)

نویسنده کتاب برای موضوع تحقیقی خود که پایان‌نامه دکتری اوست اصلی‌ترین منابع و نسخه‌های خطی را که بیش از ۲۰۰ عنوان کتاب به زبان‌های عربی، انگلیسی است از کتابخانه‌های شمال آمریکا، اروپا و خاورمیانه ملاحظه کرده است.

فلسفه اسلامی و اخلاق

● ساختن سنت ابن سینا: ساختار مباحثات ابن سینا. دیوید. س. ریسمن، لیدن. بریل ۲۰۰۲، ۳۳۳ ص. ۱۳

در این کتاب محتوا و شکل مباحثات از نگاه فلسفی ارزیابی شده و روابط شخصی میان پدیدآورندگان متون بررسی شده است. کتاب ریسمن در صدد آن است که بگوید مباحثات نوشتهٔ ترکیبی ناکامل و با ترتیبی متنوع است. کتاب ریسمن از نادرستی و اصلاح نسخ خطی آغاز می‌شود. ارزش این کتاب در اصلاح ادراک ما از مباحثات است.

● نخستین تحقیق اسلام در علم‌الادیان: آثار و سهم ابوریحان محمدبن احمد البیرونی، نوشتهٔ قمر اونیاء، قمر الزمان، کوالالاپور، مؤسسه بین‌المللی تفکر و تمدن اسلامی، ۲۰۰۳، ۲۵۶ ص. ۱۳

این کتاب در صدد نشان دادن روش‌شناسی و توجه دادن به دو کتاب اعصار الباقیه عن القرون الخالیه و تحقیق ماللهند بیرونی دربارهٔ ادیان بزرگ جهان و اصلی‌ترین فرق و مذاهب آن است. به عقیدهٔ جرج سارتن - چهرهٔ شناخته تاریخ علم - بیرونی دانشمند بزرگ عصر خود است. وی بیش از هر چیز ریاضی‌دان و منجم است و جامعه‌شناس نیست. در نتیجه مطالعهٔ تطبیقی ادیان در کتاب‌ها و تحقیقات وی مطمح نظر نیست و به غلط وی را پدر علم‌الادیان نامیده‌اند.

بیرونی در کتاب الیهند مطالعه تطبیقی دربارهٔ هندوئیسم داشته است اما در کتاب الاعصار الباقیه ادیان غیراسلامی را مورد تطبیق قرار نداده

تأکید دارد و دارای دوازده فصل است که می‌توان آنها را در دو دسته تقسیم کرد. اول، فصلی که موضوع را از منظر فکری و اجرای شبکه‌های فراملیتی و جهانی مباحثات دینی در متون اسلامی بررسی می‌کند. دوم فصلی که مقوله فراملیتی را از بعد مطالعاتی و شکل جوامع بررسی می‌کند.

● اسلام، جرم و عدالت کیفری، نوشته باسیا اسپالک. کولا میتون. دوون اند پورت لند، Oriwillan، ۲۰۰۲، ۱۴۸ ص. ۱۹.

کتاب درصدد نشان دادن موضوع تساهل در روابط مذهبی و جرم در اسلام و بخصوص مسلمانان بریتانیا است. در گذشته تأکید جرم‌شناسان بر مسئله نژادی و جرم بود. در نتیجه ملاحظات دگر فرهنگی یا عوامل مذهبی رامستثنی کردند. اما در حقیقت، زندانیان مسلمان نسبت به غیر مسیحیان بیشتر بود. تدوین‌کننده کتاب که خود جرم‌شناس از دانشگاه مرکزی انگلستان است، از مسلمانان غافل نمانده است. موضوعات کتاب عبارت‌اند از: بزه در میان مردان جوان مسلمان. ملعبه حجاب - پوشش زنان؛ تجربیات افسران پلیس مسلمان بعد از گزارش ۱۹۹۹ مکفرسون پیرامون نقش مؤسسات نژادی میان نیروی پلیس لندن؛ بررسی قانون بریتانیا پیرامون تبعیض دینی؛ بررسی اختلافات دینی و قانون سیاسی جرم.

مطالعات خاورمیانه

● پادشاهی پارادکسی: عربستان سعودی و نیروی حرکت اصلاحات، نوشته داریل چامپیون. لندن. هارست اندکمپانی، ۲۰۰۳، ۳۹۲ ص. ۲۰.

عربستان سعودی در جهان سرزمین‌های قومی، داستان بی‌همتایی دارد. این سرزمین در اواسط سده هجدهم با ترکیبی میان محققان اصلاح‌گرای مسلمان و رهبران قبایل به وجود آمد. کشوری که در بازار جهانی نفت در میان کشورهای دیگر نفتی جایگاه ویژه‌ای دارد و کاملاً وابسته به آمریکا است. از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ عربستان مهم‌ترین موضوع کشورهای انگلیسی زبان شد.

کتاب حاضر سهم مهمی در مطالعات عربستان دارد. حوادث این کشور قبل واقعه ۱۱ سپتامبر مورد ارزیابی قرار گرفته و تحلیل‌های آن به جامعه اقتصادی و وضع سیاسی او اواخر سده بیستم، نقش نهضت‌هایی و جنبه‌های توسعه و تغییر ساختار ایالتی عربستان مربوط است. اثر چامپیون بر اساس دو فرضیه است: کشور جهان‌سومی عربستان چگونه به سمت توسعه اجتماعی، سیاسی و اقتصادی پیش می‌رود؛ عربستان

اعظم کتاب بر تحلیل انتقادی متمرکز است که برگرفته از تحلیل‌های نخبگان روزنامه‌نگاری بریتانیا است.

این روش تحقیق از ارزش کار نمی‌کاهد. ریچاردسون در این کتاب نشان می‌دهد که شرق‌شناسی نسبت به گذشته با اسلام مانوس تر شده است و آن انزجار شرق‌شناسان نسل پیشین امروزه یافت نمی‌شود. به طور کلی، این اثر بسیار ارزشمند است و تنها نکته‌ای که می‌توان توجه به آن را به مؤلف پیشنهاد کرد آن است که نتایج تحقیقات درباره ظهور دوباره مسلمانان بدون توضیح و تبیین باقی مانده است.

● قلمرو کافران: مسلمانان در بریتانیا از ۱۸۰۰ م، نوشته همایون انصاری، لندن، هارست اندکمپانی، ۲۰۰۴، ۴۳۸ ص. ۱۷.

کتاب انصاری درباره تجربیات مسلمانان در بریتانیا است و به عبدالله Quilim می‌پردازد. فعالیت‌های شیخ الاسلام عبدالله Quilim در اثر جان. ج. بل با عنوان مطالعاتی در مکتب محمدان و کتابت. و آرنولد با عنوان موعظه اسلام مطرح شده بود. کتاب انصاری منتخبی است از مهم‌ترین آثار تاریخی شخصیت‌های اسلامی که در تغییر دین مردم بومی بریتانیا می‌کوشیده‌اند. در این کتاب کوشش شده تا بازتاب تحلیل‌های اجتماعی - سیاسی را بر داستان انسان جست و جو کند. کتاب در دو بخش است: بخش اول زمان رسیدن مسلمانان به بریتانیا (۱۸۰۰ - ۱۹۴۵)؛ و بخش دوم اقامت آنها از ۱۹۴۵ تا کنون. کتاب انصاری پژوهشی شایسته درباره شکوفایی جامعه مسلمانان بریتانیا، تغییرات و چالش‌های آنهاست.

● شبکه‌های مسلمان و جوامع فراملیتی داخل و سراسر اروپا، تدوین استفانو علیوی و جرجن س. نیلسن. لیدن: بریل، ۲۰۰۳، ۳۵۲ ص. ۱۸.

در زمان معاصر مقوله شبکه فراملیتی آغازی برای مطالعات در این موضوع است. کتاب

Transnational Muslim politics, Reimagining the ummah

نوشته پیتر مندوویل (راتلج ۲۰۰۱) یکی از این مطالعات است. این رهیافت پس از واقعه یازدهم سپتامبر اهمیت بیشتری یافته است. البته پیوستگی جوامع دینی مختص به جوامع مسلمان نیست بلکه کاتولیک‌ها که وابسته به واتیکان هستند و گروه‌های یهودی که جامعه سیاسی مهمی دارند نیز در این موضوع می‌گنجد. کتاب شبکه‌های مسلمان با بررسی این موضوع به چالش‌های مدرنیته حاصل از آن پاسخ می‌گوید.

کتاب بر شبکه‌های اطلاع‌رسانی این جوامع و بعد جغرافیایی آنها

هسه از آن سرباز می‌زند. محور کلی کتاب هسه این است: «این است آنچه اسرائیل برای مالکیت سلطه با اسلحه انجام می‌دهد: اسرائیل به بهانه آن که فلسطینیان تروریست‌اند آنها را قتل عام می‌کند. ده‌ها هزار زن و کودک را می‌کشد و... (ص ۱۱۷).

● اکتیویسم اسلامی: نظریه حرکت اجتماعی. تدوین گوئیتن ویکتور ووکز. بلومینگتون، انتشارات دانشگاه ایندیانا. ۲۰۰۴، ۳۱۶ ص. ۲۴

این تحقیق بر مبنای اسلام سیاسی یا اسلام‌گرایانی است که ابزار نظریه‌پردازی اجتماعی و علوم سیاسی در دست دارند. بعد از یازدهم سپتامبر متون زیادی در اروپا و شمال آمریکا که شرح و تحلیل‌هایی از نهضت‌های اسلام‌گرا داشتند به چاپ رسیدند. متأسفانه در این آثار از پیشرفت‌های بعد از دهه ۱۹۹۰ گزارش نمی‌دهند و ادراک حوادث یازدهم سپتامبر در جهان اسلام متضمن تأکید بر الهیات، فرهنگ، تمدن یا به عبارت بهتر روحیات مسلمانان شد. اثر حاضر در حقیقت نقطه مقابل آن را بیان می‌کند و آن تأثیر عوامل دیگر جدا از مذهب، فرهنگ و تمدن است و برای رهیافت به این هدف نظریه‌های حرکت اجتماعی مطرح می‌شود. نظریه حرکت‌های اجتماعی، ادراک اختلاف‌های عقیده در دموکراسی است که به طور خاص بر عقلانیت و استراتژی‌های مختلف سازمان‌ها تأکید می‌کند. چرا و چگونه فعالان بسیج می‌شوند؟ چرا ادعا می‌کنند؟ ساختار مناسبات چیست؟ و... این سؤالات عموماً درباره حرکت اجتماعی غربی است. کتاب با همین رهیافت به مبحث حرکت‌های اسلامی می‌پردازد. هدف اکتیویسم اسلامی حول سه بخش است، هدف اول، تحلیل عقلانی موقعیت‌های خشونت‌بار توسط گروه‌های اسلامی. دوم دلایل سازمانی نهضت‌ها. و سوم کسانی که تلاش می‌کنند تا مباحثات جدلی اسلام‌گرایان را تحلیل کنند.

● اسلام، نیکوکاری و اکتیویسم: شبکه‌های طبقه میانه و رفاه اجتماعی در مصر، اردن و یمن. نوشته جینا. ا. کلارک بلومینگتون: انتشارات دانشگاه ایندیانا، ۲۰۰۳، ۲۵۶ ص. ۲۵

در خاورمیانه مسلمانان نیکوکار و سازمان‌های رفاه اجتماعی نقش مهمی در نیازهای اقتصادی اجتماعی جوامع مسلمان دارند. مطالعه کلینیک‌های پزشکی مصر، مرکز خیریه اردن و جامعه نیکوکاری صالح در یمن اساس پروژه تحقیقی جینا کلارک است. در غرب نیز این سازمان‌ها وجود داشت که به طبقات فقیر خدمت می‌کرد و به قصد حمایت سیاسی توسعه یافت. کلارک می‌گوید هنگامی که این مؤسسات استقرار یافت خدمات مهمی به فقیران ارائه کرد. در حقیقت این طبقه

سعودی در حقیقت در قلب بحران است و این بحران با اتخاذ فشار نیروهای پلیس سرعت و شتاب بیشتری گرفته است. کتاب درشش بخش تألیف شده است. پیشگفتار، نتایج و چهار فصل.

● عربستان سعودی و بریتانیا: تغییر روابط، ۱۹۳۰ - ۱۹۵۳. نوشته شافی آلدامر، کارمت: ریدینگ، ایتاکاپرس، گارنت پاپلیشینگ، ۲۰۰۳ - ۲۷۷ ص. ۲۱

نجد، نه‌درزمان عثمانیان و نه در امپراتوری بریتانیا استعمار نشد. در سومین دولت سعودی در ۱۹۲۷ محل رجوع بریتانیا بود. بعد از جنگ جهانی دوم موقعیت آن به مخاطره افتاد. محور اصلی کتاب پاسخ به این‌گونه سؤالات است که نویسنده آن را در پنج عامل اصلی بیان می‌کند. ۱. تا زمان کشته شدن شاه عبدالله، ابن سعود از غلبه اصلاحات غیر عقلانی هاشمیان ناراحت بود؛ ۲. مرزبندی مرزهای سعودی با قطر، عمان و...؛ ۳. تفهیم بازی سیاسی لندن درباره فلسطین و روابط آن با عربستان سعودی؛ ۴. از دست رفتن امپراتوری انگلستان؛ ۵. قدرت یافتن شرکت‌های نفتی امریکا در منطقه و ورود دلار به بازارهای خاورمیانه.

● پوشش انتفاضة: چگونگی گزارش شبکه‌های اطلاع‌رسانی از بلوای فلسطینیان. نوشته جوشوا ماراویچک. واشنگتن: مؤسسه سیاست خاور نزدیک واشنگتن. ۲۰۰۳، ۱۲۵ ص. ۲۲

● گزارش‌هایی از رام‌الله: روزنامه‌نگار اسرائیلی در سرزمین اشغالی، نوشته امیرا هسه، کیمبریج: ام. آی. تی پرس. ۲۰۰۳، ۲۰۹ ص. ۲۳

نویسندگان دو کتاب بالا هر دو یهودی‌اند. ماراویچک امریکایی و هسه اسرائیلی است. هر چند، هسه در مباحثات و منازعات نظری آزادانه‌تر از ماراویچک عمل می‌کند. سراسر کتاب ماراویچک به تنها پرسشی می‌پردازد که «چرا ABC، NBC، CNN، FOX، نیویورک تایمز و واشنگتن پست شورش‌های فلسطینیان بر ضد اسرائیل را سرپوش می‌گذارند؟» و پاسخ بدان ناتمام و ناکافی است.

زیرا تنها لغت - اشغال - برای شورش فلسطین بیشتر به نظر می‌رسد که پاسخی در مقابل اشغال اسرائیل است و این کلمه برای گزارشگران امریکایی نقش یک تابو را دارد. هسه مفهوم اشغال را با تابو بودن آن فاصله‌دار می‌داند. شروع کتاب ماراویچک با حوادث دو ساله انتفاضة و تحلیل پنج روز خبری آن است. نیمی از اثر تحت تأثیر سیاست خاور نزدیک نزد کسانی چون ریچارد پول، دانیل پاپیس و ملاقات کسانی است که در نیروی دفاع اسرائیل خدمت می‌کنند. کتاب ماراویچک بازتاب سیاست‌های دوستداران اسرائیل است. در حالی که

است و از ه‌های مذهب و... با تسامح نگرسته می‌شود. و مفهوم معاد نیز در این سه دین اندیشه یکسانی است اما در هندوئیسم و بودائیسم نوعی تناسخ است. در مقابل پاسخ به سؤال رستگاری در میان مسلمانان شش روش را مطرح می‌کند. شایستگی فردی، شکر، ایمان، عمل صالح، شفاعت پیامبران.

• بهائیان در غرب: مطالعاتی درباره بانی و بهایی، جلد XIV، تدوین پیتر اسمیت. لوس آنجلس کلیمت پرس، ۲۰۰۴، ۳۰۷ ص. ۲۸
این کتاب درباره توسعه اعتقاد بهائیت در غرب در اولین دهه‌های قرن حاضر اطلاعات رسمی ارائه می‌دهد. برای اطلاع بیشتر نگاه کنید به کتاب

Memoris of Childhood and youth in America, by Maryam Jameelah
Mohammad yusef khan, Lahore, 1989.

• تاریخ صهیونیسم، نوشته والتر لاگوئر، لندن: IB، توناریس، ۲۰۰۳، ۶۴۰ ص. ۲۹

کتاب تاریخ صهیونیسم در صدد ارائه تاریخ کامل حرکت سیاسی صهیونیسم از آغاز پیدایش در سده نوزدهم میلادی و آغاز حرکت‌های آن در اروپای شرقی تا موفقیت آن و ایجاد دولت اسرائیل در ۱۹۴۸ است.

دنیای معاصر اسلام

• کنترل و اضمحلال: روابط زن و مرد در تاجیکستان، نوشته کولت هاریس. لندن. پلاتو پرس. ۲۰۰۴، ۲۱۲ ص. ۳۰

کتاب کنترل و اضمحلال در پی توجه دادن به مسائل بفرنج اجتماعی تاجیکستان است و بیان می‌کند که چگونه کنترل اجتماعی در تاجیکستان نمود می‌یابد. نیروی پیوندهای جنسیت و سن و سال چگونه در رگ و پی زنان نفوذ دارد. پیش زمینه فکری این پژوهش بر قدرت درون خانواده و تلاش دولت برای کنترل شهروندان تأکید دارد. کتاب چالش‌هایی که نویسنده در زمان پژوهش خود با آن روبرو بوده بیان می‌کند. وی معتقد است که «زندانی که تاجیک‌ها در جامعه برای خود درست کرده‌اند افراد تحت کنترل خود را به مفهوم قدرت به مثابه ماشین‌های جزء در آورده است. و در خصوص زنان اندیشه‌های جاری جامعه را کندوکاو می‌کند. سنت جاری درباره زنان را مطابق با سنت‌های جوامع بوسنی، مصر، کوبا و... می‌داند.

• نزاع بی پایان: بحران هند، پاکستان از ۱۹۴۷. نوشته سومیت

متوسط جامعه بودند که آن را حمایت می‌کردند و با استخدام یا بسیج فقیران که اغلب ترفیع می‌یافتند و وارد عرصه فعالیت مؤسسات می‌شدند، نقش مهمی را در شبکه‌های اجتماعی ایفا کردند. به این ترتیب آنان به طبقه متوسط پیوستند و اختلاف عقیده ریشه گرفت و اثر خود را در نهضت‌های اسلامی و تغییرات سیاسی نشان داد.

ادیان تطبیقی

• بنیادگرایی: پژوهشی در معنا، نوشته مالیز روتون اکسفورد. انتشارات دانشگاه آکسفورد ۲۰۰۴، ۳۴۶ ص. ۲۶

در حقیقت شیخ القاعده در کتاب سایه افکنده است. بنیادگرایی لغت ناخوشایندی است که معنای ضد روشنفکری، تعصب، نا عقلانی بودن را به اذهان دنیا متبادر می‌کند. و آن را باید بیشتر سیاسی و مبتنی بر ملی‌گرایی مذهبی قلمداد کرد. در حالی که ساختار این لغت در پژوهش‌های علمی پدیده‌ای است بعد از جنگ جهانی اول که پروتستان‌ها در امریکا برای دفاع از الهیات خود به کار بردند. روتون در حقیقت این نارسایی تبادر معنای بنیادگرایی را به خوبی تجزیه و تحلیل کرده است. وی با ملاحظه مشکلات به کار بردن لغت بنیادگرایی، نهضت‌های مختلف را با سنت‌های مذهبی گوناگون شرح می‌دهد.

در فصل دوم بحث می‌کند که بنیادگرایی برای یافتن اصولی و یافتن وجهه جهانی به دنبال فضای تاریخی پیدایش اعتقادی است. در فصل سوم نویسنده چهره دیگر بنیادگرایی را نشان می‌دهد و آن مرتکب خطا نشدن معنوی است که در آن پارادکس مشاهده می‌شود. بدان معنا که می‌خواهند از معنای متن بکاهند اما ضریب نقد و تفسیر را بالا می‌برند. در پایان فصل به مسئله زنان و جنسیت و حجاب و در بخش پایانی به مناسبات بنیادگرایی و قوم‌گرایی می‌پردازد.

• گناه و رستگاری در جهان ادیان: مقدمه‌ای مختصر، نوشته هارولد کووارد: آکسفورد: وان ورلد ۲۰۰۳، ۱۹۷ ص. ۲۷

هارولد کووارد نویسنده کتاب معنویت در جهان ادیان (آکسفورد ۲۰۰۰) رئیس مرکز مطالعات ادیان و جامعه در دانشگاه ویکتوریای کانادا است. وی در ادیان تطبیقی به خصوص در هندوئیسم مطالعات ویژه‌ای دارد. اثر حاضر وی گناه و رستگاری در پنج دین بزرگ یهودیت، مسیحیت، اسلام، هندوئیسم و بودایی، پژوهش‌هایی ارائه کرده است. وی در این کتاب می‌گوید در سه دین وحدانی مفهوم سرکشی تقریباً یکسان است اما در هندوئیسم و بودایی بیشتر موضوع انسانیت مطرح

به قرآن، سنت، اجماع رجوع می‌کند.

• آموزش، علم و صنعت در دنیای اسلام. نوشته م. د. شامی. اسلام آباد، مؤسسه مطالعات سیاسی، ۲۰۰۳، ۱۶۰ ص. ۳۶

نویسنده در این کتاب متقاعد می‌شود که کلید قدرت و ارزش جهان اسلام جذب علوم، فناوری و صنعت جدید است. اقتصاددانان، صنعت‌کاران، فناوران و... به سخت ریاضت‌کشی و سادگی زندگی و نخواستن عادت کرده‌اند و این موجب مصائب آنهاست. گفتنی است که خانم مریم جمیله نگارنده این مقاله به این دیدگاه وی پاسخ داده است.

پی نوشت‌ها:

1. Christianity, Islam, and the Religious Other: From Indifference to Understanding

2. No GOD BUT GOD: A PATH TO MUSLIM-CHRISTIAN DIALOGUE ON GOD'S NATURE. By A. Christian van Gorder. New York: Orbis Books, 2003. Pp. ix+204.

3. ISLAM, CHRISTIANITY AND THE WEST: A TROUBLED HISTORY. By Rollin Armour. New York: Orbis Books, 2003. Pp. xv+197. ISBN 1570754071 (PB).

4. TOLERANCE AND COERCION IN ISLAM: INTERFAITH RELATIONS IN THE MUSLIM TRADITION. By Yohannan Friedmann. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. Pp. xi+235. ISBN 0521827035 (HB).

5. MUSLIMS AND OTHERS: RELATIONS IN CONTEXT. By Jacques Waardenburg. Berlin and New York: Walter de Gruyter, 2003. Pp. xx+519. ISBN 3110176270 (HB).

6. SCRIPTURES IN DIALOGUE: CHRISTIANS AND MUSLIMS STUDYING THE BIBLE AND THE QUR'AN TOGETHER. Edited by Michael Ipgrave. London: Church House Publishing, 2004. Pp. xiii+154. ISBN 0715140124 (PB).

گانگولی. نیویورک: انتشارات دانشگاه کلمبیا، ۲۰۰۱، ۱۸۸ ص. ۲۱

• خاطرات تفکیک‌شده: حیات بعد از تفکیک هند، تدوین سوریر کوال. لندن: س. هورست (۲۰۰۱)، ۳۰۱ ص. ۳۲

هر دو کتاب موضوع یکسانی دارد و درباره نزع هند و پاکستان از زمان استقلال آنهاست. کتاب گانگولی طبیعت و مسائل نزع و کالبدشکافی حمایت هند و پاکستان و علائق ملی‌گرایی بنگالیان و... را مورد بررسی قرار می‌دهد. در کتاب خاطرات تفکیک‌شده کوال خاطرات برخی از سرخ جامگان (Red Shirt) مانند عبدالله غفار و... را جمع‌آوری کرده است.

• فرمانروایان هندو، موضوعات اسلام: اسلام، حقوق و تاریخ کشمیر. نوشته مریدورای. لندن هارست‌اندکمپانی، ۲۰۰۴. ۳۳

• زبان تعلق: اسلام، هویت منطقه‌ای و ساختن کشمیر. نوشته چیترا لکشا زوتشی. لندن هارست‌اندکمپانی، ۲۰۰۴. ۳۴

هر دو اثر بررسی کشمیر است که توسط خانم پرفسور رای از دانشگاه بیبل و خانم زوتشی از کالج ویلیام ویرجینیا نوشته شده است. ناشر نیز بر خلاف عرف معمول که چاپ دو کتاب از یک موضوع را حداقل در یک سال انجام نمی‌دهند، این دو اثر را همزمان به چاپ رسانده است. رای در کتاب خود شرح می‌دهد که چگونه هویت مسلمانان کشمیر شکل گرفت. این کتاب در پنج بخش آمده است: حاکمیت ارضی، دشواری کنترل و مشارکت، تحکیم قانون دوگرا در کشمیر، الزام به حاکمان و حقوق تصویری. بر خاستن مجادله‌ها.

کتاب زوتشی بر هویت فرهنگی کشمیر معطوف است و سؤالات وی از فرهنگ آبا و اجدادی کشمیری است. این کتاب در شش بخش آمده است. ملوکان کشمیر: تاریخ، یادنامه‌ها و ظهور دوباره؛ اقتصاد سیاسی و طبقه شکل گرفته کشمیر؛ مجادله بر سر هویت در دره کشمیر؛ تحصیلات، طبقه، زبان و هویت؛ هویت سیاسی، جامعه دینی و ملیت در بحث کشمیر؛ دیدگاه‌های کشمیری از ملی‌گرایی و تقسیمات کشوری.

• بحران‌ها و استحاله‌ها در جهان اسلام، نوشته لوای سفی، لنهام: MD and oxford، دانشگاه پرس آمریکا، ۲۰۰۳، ۲۳۱ ص. ۲۵

در جریان پژوهش سفی موضوعاتی مانند اسلام، سکولاریسم، رادیکالیسم، دموکراسی، حقوق بشر، جهانی شدن و سیاست خارجی آمریکا (قبل و بعد یازدهم سپتامبر)، مباحثات رایج، رسیدن به راه حل‌ها و اصلاح ساختار فکری مسلمانان را مطرح می‌کند. وی مانند لیبرالیست‌ها به منابع اسلامی مراجعه نمی‌کند بلکه مانند یک بنیادگرا

14. AL-GHAZALI ON ADMINISTRATIVE ETHICS (WITH SPECIAL REFERENCE TO HIS NASIHAT AL-MULUK). By Nik Roskiman Abdul Samad. International Institute of Islamic Thought and Civilization (ISTAC), International Islamic University Malaysia (IIUM), Kuala Lumpur, 2003. P.p. 113. ISBN 9839379356 (PB).

15. MULLA SADRA'S DOCTRINE OF THE PRIMACY OF EXISTENCE (ASALAT AL-WUJUD). By Megawati Moris. Kuala Lumpur: International Institute of Islamic Thought and Civilisation, International Islamic University, 2003. Pp. 113. ISBN 9839379364 (PB).

16. (MIS)REPRESENTING ISLAM: THE RACISM AND RHETORIC OF BRITISH BROADSHEET NEWSPAPERS. (DISCOURSE APPROACHES TO POLITICS, SOCIETY, AND CULTURE, VOL. 9). By John E. Richardson. Amsterdam: John Benjamins, 2004. Pp. 262. ISBN 1588114732 (HB).

17. 'THE INFIDEL WITHIN': MUSLIMS IN BRITAIN SINCE 1800. By Humayun Ansari. London: Hurst & Company, 2004. Pp. 438. ISBN 1850656851 (PB).

18. MUSLIM NETWORKS AND TRANSNATIONAL COMMUNITIES IN AND ACROSS EUROPE. Edited by Stefano Allievi and Jorgen S. Nielsen. Leiden: Brill, 2003. 352pp. ISBN: 9004128581 (HB).

19. ISLAM, CRIME AND CRIMINAL JUSTICE. Edited by Basia Spalek. Cullompton. Devon and Portland, OR; Willan, 2002. Pp. 148. ISBN 1903240891 (HB).

20. THE PARADOXICAL KINGDOM:

7. THE QUR'AN: A NEW TRANSLATION. By M.A.S. Abdel Haleem. Oxford, Oxford University Press, 2004. Pp. 464. ISBN: 0192805487.

8. TAFSIR ISHRAQ AL-MA ANI. By Syed Iqbal Zaheer. Bangalore, India: Iqra Welfare Trust, 2002-2003. Vol. VII, Surahs 17-20, Pp. 289, Vol. VIII, Surahs 21-24, Pp. 313. ISBN: 8190133209

9. MESSAGE OF THE QUR'AN TO HUMANITY. By S.S.U. Tabrez. Muzaffar Nagar, India: Shah Waliullah Academy, 2003. Pp. 149. ISBN: 8190160109 (PB).

10. DAMA'IR AL-QUR'AN (URDU) [REFERRING EXPRESSIONS IN THE QUR'AN]. By Abul Nasr Muhammad Khalidi. New Delhi, India: Shah Waliullah Institute, 2002, Pp. 560.

11. THE FORMATION OF THE CLASSICAL TAFSIR TRADITION: THE QUR'AN COMMENTARY OF AL-THA'LABI (D. 427/1035). By Walid A. Saleh. Leiden: Brill, 2004 Pp. 267. ISBN 15672808 (HB).

12. THE MAKING OF THE AVICENNIAN TRADITION: THE TRANSMISSION, CONTENTS, AND STRUCTURE OF IBN SINA'S AL-MUBAHATAT (THE DISCUSSIONS). By David C. Reisman. Leiden: Brill, 2002. Pp. xx+333 ISBN 9004125043 (HB).

13. EARLY MUSLIM SCHOLARSHIP IN RELIGIONSWISSENSCHAFT: THE WORKS AND CONTRIBUTIONS OF ABU RAYHAN MUHAMMAD IBN AHMAD AL-BIRUNI. By Kamar Oniah Kamaruzzaman. Kuala Lumpur, International Institute of Islamic Thought and Civilisation, 2003. Pp. 256. ISBN 983-9379-33-X (PB).

28. **BAHA'IS IN THE WEST: STUDIES IN THE BABI AND BAHA'I RELIGIONS.** Vol. XIV. Edited by Peter Smith. Los Angeles: Kalimat Press, 2004. Pp. 307. ISBN 1-890688-11-8 (PB).
29. **THE HISTORY OF ZIONISM.** By Walter Laqueur, London: I.B. Tauris. 2003. Pp. 640 ISBN 108600649327 (PB).
30. **CONTROL AND SUBVERSION: GENDER RELATIONS IN TAJIKISTAN.** By Colette Harris. London: Pluto press, 2004. Pp. 212 ISBN 0745321684 (PB).
31. **CONFLICT UNENDING: INDIA-PAK-ISTAN TENSION SINCE 1947.** By Sumit Ganguly. New York: Columbia University Press, 2001. Pp. 188. ISBN 0231123698 (PB).
32. **THE PARTITIONS OF MEMORY: THE AFTER LIFE OF THE DIVISION OF INDIA.** Edited by Surir Kaul. London: C. Hurst, 2001. Pp. 301. ISBN 1850655839 (HB).
33. **HINDU RULERS, MUSLIM SUBJECTS: ISLAM, RIGHTS, AND THE HISTORY OF KASHMIR.** By Mridu Rai. London: Hurst & Company, 2004. ISBN 1850657077 (PB).
34. **LANGUAGE OF BELONGING: ISLAM, REGIONAL IDENTITY AND THE MAKING OF KASHMIR.** By Chitralekha Zutshi. London: Hurst & Company, 2004. ISBN 1850657077 (PB).
35. **TENSIONS AND TRANSITIONS IN THE MUSLIM WORLD.** By Louay Safi. Lanham, MD and Oxford: University Press of America, 2003. Pp. 231. ISBN 0-6182-226 (PB).
36. **EDUCATION, SCIENCE AND INDUSTRY IN THE MUSLIM WORLD.** By M. D. Shami. Islamabad: Institute of Policy Studies, 2003. Pp. 160. ISBN 9694480779 (HB).
- SAUDI ARABIA AND THE MOMENTUM OF REFORM.** By Daryl Champion. London: Hurst & Company, 2003. Pp. xxii+392. ISBN 1850656681 (PB).
21. **SAUDI ARABIA AND BRITAIN: CHANGING RELATIONS, 1930-1953.** By Shafi Aldamer. Garmet: Reading. UK: Ithaca press, Garnet Publishing, 2003. Pp. 277. ISBN 086372700X (HB).
22. **COVERING THE INTIFADA: HOW THE MEDIA REPORTED THE PALESTINIAN UPRISING.** By Joshua Muravchik, Washington: The Washington Institute For Near East Policy, 2003. Pp. 125. ISBN 094402985X.
23. **REPORTING FROM RAMALLAH: AN ISRAELI JOURNALIST IN AN OCCUPIED LAND.** By Amira Hass. Cambridge: The MIT Press, 2003. Pp. 209. ISBN 9781584350194.
24. **ISLAMIC ACTIVISM: A SOCIAL MOVEMENT THEORY.** Edited by Quintan Wiktorowicz. Pp. 316. Bloomington: Indiana University Press, 2004. ISBN 0253216214 (PB).
25. **ISLAM, CHARITY AND ACTIVISM: MIDDLE CLASS NETWORKS AND SOCIAL WELFARE IN EGYPT, JORDAN, AND YEMEN.** By Janine A. Clark. Bloomington: Indiana University Press, 2003. Pp. 256. ISBN 0253216265 (PB).
26. **FUNDAMENTALISM: THE SEARCH FOR MEANING.** By Malise Ruthven. Oxford University Press, 2004. Pp. 346. ISBN 0192840916.
27. **SIN AND SALVATION IN THE WORLD RELIGIONS: A SHORT INTRODUCTION.** By Harold Coward. Oxford: Oneworld, 2003. Pp. 197. ISBN 1851683194 (PB).